

EURÓPAI
BIZOTTSÁG

Brüsszel, 2013.10.4.
COM(2013) 683 final

A BIZOTTSÁG JELENTÉSE A TANÁCSNAK ÉS AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK

**a 2008–2011 közötti időszakra vonatkozó tagállami jelentések alapján a vizek
mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezéssel szembeni védelméről szóló 91/676/EGK
tanácsi irányelv végrehajtásáról**

{SWD(2013) 405 final}

A BIZOTTSÁG JELENTÉSE A TANÁCSNAK ÉS AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK

a 2008–2011 közötti időszakra vonatkozó tagállami jelentések alapján a vizek mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezéssel szembeni védelméről szóló 91/676/EGK tanácsi irányelv végrehajtásáról

1. BEVEZETÉS

A 91/676/EGK tanácsi irányelv (a nitrátokról szóló irányelv) célja a vizek mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezésének csökkentése és a további ilyen szennyezés megelőzése a tagállamok által meghozandó (és a) következő(kben felsorolt) intézkedések segítségével:

- minden víztest-típus vízminőség-ellenőrzése (tekintettel a nitrátkoncentrációra és a trofitásfokra);
- a szennyezett vagy szennyezésnek kitett vizek meghatározása az irányelv I. mellékletében meghatározott szempontok alapján;
- azon nitrátérzékeny területek kijelölése, amelyekről a szennyeződés a meghatározott vizekbe szivárog és hozzájárul a szennyezéshez;
- a helyes mezőgazdasági gyakorlat szabályzatainak létrehozása, amelyeket a tagállamoknak saját területükön önkéntes alapon kell végrehajtaniuk;
- olyan cselekvési programok létrehozása, amelyek tartalmazzák a nitrátszennyezés megelőzésére és csökkentésére irányuló intézkedéseket és amelyek végrehajtása kötelező a kijelölt nitrátérzékeny területeken vagy az egész területen;
- legalább négyévente a kijelölt nitrátérzékeny területek és a cselekvési programok felülvizsgálata és esetleges módosítása; továbbá
- négyévente az irányelv végrehajtása terén elért eredményekről szóló jelentés benyújtása a Bizottsághoz.

A tagállamok által a nitrátokról szóló irányelv 10. cikkének megfelelően benyújtott jelentések különösen a helyes mezőgazdasági gyakorlattal, a kijelölt nitrátérzékeny területekkel, a vizek ellenőrzésének eredményeivel és a nitrátérzékeny területekkel kapcsolatban felvázolt cselekvési programok lényeges szempontjainak összefoglalásával kapcsolatban tartalmaznak információkat.

Ez a jelentés a tagállami jelentések alapján teljesíti a Bizottság 11. cikkben meghatározott kötelezettségeit. Ez a jelentés elsősorban a tagállamok által a 2008–2011 közötti időszakra vonatkozóan benyújtott információkon alapul, és egy bizottsági szolgálati munkadokumentum (SEC(2013)xxx) kíséri, amely a mezőgazdasági forrásokból származó tápanyagterhelésre, a vízminőségre, valamint a kijelölt nitrátérzékeny területekre vonatkozó térképeket és táblázatokat tartalmaz mind uniós szinten, mind pedig a tagállamok szintjén.

Ez a második alkalom, hogy mind a 27 tagállam jelentést nyújtott be. Ezáltal az összes tagállam vonatkozásában lehetségessé vált az előző jelentési időszakkal való összevetés. A jelentéseket 2012-ben nyújtották be, a kiegészítő információkat pedig 2013 elején.

2. A MEZŐGAZDASÁGI FORRÁSOKBÓL SZÁRMAZÓ TERHELÉS ÉRTÉKELÉSE

Állatállomány

Az állatállomány gyakorolja az egyik legjelentősebb mezőgazdasági terhelést a környezetre. Nagyszámú állat helyi vagy regionális koncentrációja nagymértékben veszélyezteti a környezetet, mivel a trágyatermelés nem áll egyensúlyban a rendelkezésre álló területtel és a növények szükségleteivel. Ez az egyensúlyhiány – amennyiben a trágyát nem távolítják el az adott területről – tápanyagfelesleget eredményez, amelynek nagy része előbb vagy utóbb a vízbe (nitrátok és foszfátok) és a levegőbe kerül (ammónia és nitrogén-oxidok).

Mivel nem minden tagállam nyújtott be átfogó adatokat az állatállomány nagyságára vonatkozóan¹, az alábbiakban az Eurostat hivatalos statisztikáit mutatjuk be.

A szarvasmarhák² állománya vonatkozásában a 2004–2007 és a 2008–2011 közötti jelentési időszakok összehasonlítása az EU-27-ben enyhe csökkenést jelez (–2 %)³. A legnagyobb relatív csökkenés Romániában (–20 %), Máltán (–17 %), Bulgáriában (–13 %) és Szlovákiában (–9 %) történt, míg növekedés Hollandiában (+6 %), Lengyelországban (+4 %) és Franciaországban (+4 %) figyelhető meg.

Az EU-27-ben a tejhasznú szarvasmarhák száma 2004–2007 és 2008–2011 között 5 %-kal csökkent⁴. A legnagyobb relatív csökkenés Romániában (–18 %), Szlovákiában (–15%), Spanyolországban (–14 %), Bulgáriában és Portugáliában (–13 %) Észtországban, Máltán és Görögországban (–12%), Magyarországon és Litvániában (–11 %) történt, míg növekedés Luxemburgban (+8 %), Hollandiában (+4 %) és Dániában (+3 %) figyelhető meg.

A sertések száma az EU-27-ben 5 %-kal csökkent a 2004–2007 és 2008–2011 közötti jelentési időszakok között⁵. A legnagyobb relatív csökkenés Szlovákiában (–36 %), a Cseh Köztársaságban (–33 %), Szlovéniában (–28 %), Bulgáriában (–26 %), Lengyelországban (–22 %), Magyarországon (–19 %), Máltán (–18 %), Litvániában (–16 %) és Romániában (–14 %) történt. Az állomány Görögországban (+10 %), Hollandiában (+7 %), Luxemburgban (+6 %) és Észtországban (+3 %) növekedett.

A szárnyasok vonatkozásában az Eurostat csak a 2003., 2005., 2007. és 2010. évre vonatkozóan rendelkezik adatokkal⁶, és az EU-27 átlagában – a tagállamok között tapasztalható jelentős eltérések ellenére – nem mutat változást. Az állomány Lettországon (+28%), Szlovéniában (+22%), Ausztriában (+19%) és Hollandiában (+13%) növekedett jelentősen, míg csökkenés Cipruson (–21 %), Bulgáriában (–16 %), Észtországban (–17 %), Finnországban (–11 %) és Írországon (–10 %) történt.

A juhok számában is nagy eltérések figyelhetők meg⁷ a két jelentési időszak között, ami a Litvániában (+67 %) tapasztalt nagyfokú relatív növekedésben és a

¹ A tagállamok által benyújtott adatok a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 1. táblázatában találhatók.

² A „szarvasmarhák” az összes szarvasmarha-kategóriát jelenti.

³ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 2.1. táblázatát; a százalékos változás a 2008–2011 közötti időszak átlagos darabszámának a 2004–2007 közötti időszak átlagos darabszámához viszonyított aránya: $[(2008-2011 \text{ közötti átlag}) - (2004-2007 \text{ közötti átlag})] / [(2004-2007 \text{ közötti átlag})] \times 100$.

⁴ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 2.2. táblázatát;

⁵ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 2.3. táblázatát.

⁶ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 2.4. táblázatát.

⁷ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 2.5. táblázatát.

Portugáliában (–30 %), Hollandiában (–28 %) és Lengyelországban (–26 %) tapasztalt relatív csökkenésben mutatkozik meg.

A tagállamok jelentéseiben szereplő adatok szerint a nitrogéntartalmú trágya használata a két jelentési időszak között több mint 10 %-kal csökkent a Cseh Köztársaságban, Litvániában, Portugáliában, Szlovákiában, Spanyolországban és Észak-Írországon, miközben több mint 10 %-kal nőtt Cipruson, Magyarországon és Svédországban. Nem minden tagállam jelentett nitrogéntartalmú trágya használatára vonatkozó adatot, ezért az EU-27 teljes felhasznált mennyisége nem számítható ki.

Műtrágya használata

Az Eurostat és a Fertilizers Europe⁸ szerint a nitrogéntartalmú műtrágya használata az EU-27-ben a 2006–2007 közötti időszakhoz képest a 2008–2010 közötti időszakban 6 %-kal csökkent⁹. A nitrogéntartalmú műtrágya használata 2010 óta változatlan maradt¹⁰. A nitrogéntartalmú műtrágya éves felhasználása az EU-ban jelenleg körülbelül 11 millió tonna – ez majdnem 30 %-kal alatta marad a huszonöt évvel ezelőtti csúcértéknek. A foszfor- és nitrogéntartalmú műtrágyák felhasználása 2010-ben mintegy 2,5 millió tonnát tett ki – ez az 1980-as évek végén mért csúcsnak majdnem 70 %-a¹¹.

Nitrogénegyensúly és a nitrogén környezetbe történő kibocsátása

A nitrogénegyensúly tekintetében jelentős eltérések figyelhetők meg a tagállamok között. Jelentős eltérések tapasztalhatók a foszfor esetében is¹².

A nitrogén környezetbe történő kibocsátására vonatkozóan nem minden tagállam szolgáltatott adatokat¹³. A rendelkezésre álló adatok alapján azonban a kibocsátás csökkenése figyelhető meg. A korábbi jelentési időszakokhoz hasonlóan a mezőgazdaság továbbra is a nitrogén környezetbe történő kibocsátásának elsődleges forrása marad. Az állati eredetű szerves trágya, a műtrágya és az egyéb szennyező források relatív részesedése a tagállamok között és a tagállamokon belül is eltér és több tényezőtől függ, beleértve az állománysűrűséget, különösen egyes partvidéki területeken.

3. A VIZEK ELLENŐRZÉSE, VÍZMINŐSÉG ÉS TENDENCIÁK

Ellenőrző hálózatok

Felszín alatti vizek

Az EU-27 bejelentett talajvízi ellenőrző állomásainak száma a 2004–2007 közötti időszakhoz képest a 2008–2011 közötti időszakban mintegy 10 %-kal, 33 493-ra emelkedett. A hálózat átlagos sűrűsége az EU-ban 1 000 km² földterületenként 8 állomás¹⁴. A legnagyobb sűrűség Máltán és Belgiumban található, ahol 1 000 km² földterületre közel 130, illetve közel 100 állomás esik. Ezzel szemben a sűrűség Finnországban és Németországban volt a legalacsonyabb, 1 000 km²-enként kevesebb mint 1 állomással.

⁸ A Fertilizers Europe a műtrágyagyártók egyik európai szövetsége.

⁹ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 4. táblázatát. A 3. táblázat mutatja a tagállamok jelentései szerinti éves műtrágya- és nitrogén-felhasználást.

¹⁰ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 1. ábráját.

¹¹ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 1. ábráját.

¹² Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 5. táblázatát.

¹³ Csak 15 tagállam jelentett be hiánytalan adatot.

¹⁴ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 6. táblázatát és 2. ábráját.

Az átlagos mintavételi gyakoriság az EU-ban évi közel 3 alkalom, és az éves egyszeri alkalomtól (Lettország, Litvánia és Dánia) az évi 5 alkalomig (Egyesült Királyság) terjed¹⁵.

Felszíni vizek

Az EU-27 bejelentett édesvízi ellenőrző állomásainak száma a 2004–2007 közötti időszakhoz képest a 2008–2011 közötti jelentési időszakban mintegy 9%-kal, 29 018-ra emelkedett. A hálózat átlagos sűrűsége az EU-ban 1 000 km² földterületenként 6,9 állomás. A sűrűség az Egyesült Királyságban és Belgiumban a legnagyobb. Ezzel szemben a sűrűség Finnországban, Görögországban és Németországban a legalacsonyabb¹⁶.

A sós vizek tekintetében az EU-27 ellenőrző állomásainak száma a két jelentési időszak között 2 577 állomásról 3 210-re emelkedett¹⁷.

A felszíni vizek mintavételi gyakorisága (minden víztest vonatkozásában) évi 3 alkalomtól (Málta és Görögország) évi közel 60 alkalomig (Dánia) terjed¹⁸.

Vízminőség

Felszín alatti vizek

Az EU-27-ben 2008–2011 között a felszíni vizeket megfigyelő állomások 14,4 %-a mért 50 mg-ot meghaladó literenkénti nitrátértéket, 5,9 %-a pedig 40 és 50 mg közötti értéket¹⁹. Ez kismértékű javulás az előző jelentési időszakhoz viszonyítva, ahol ez az érték az állomások 15 %-a esetében meghaladta az 50 mg-ot, és 6 %-a volt 40 és 50 mg között. A legalacsonyabb nitrátkoncentrációt Finnországban, Svédországban, Lettországon, Litvániában és Írországon mérték. Ezzel szemben a nitrátkoncentráció Máltán és Németországban volt a legmagasabb. A különféle felszín alatti víztestek közül a legjobb minőségűek a körülhatárolt felszín alatti víztestek voltak, ahol az érték az állomások mintegy 85 %-a esetében literenként 25 mg nitrát alatt volt²⁰. Az 50 mg túllépését jelző állomások aránya az 5–15 m mélységben található felszín alatti talajvíz esetében magasabb volt, mint a mélyen található talajvíztestek esetében, noha a két talajvízszint értékei közötti különbség kicsi volt.

¹⁵ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 3. ábráját.

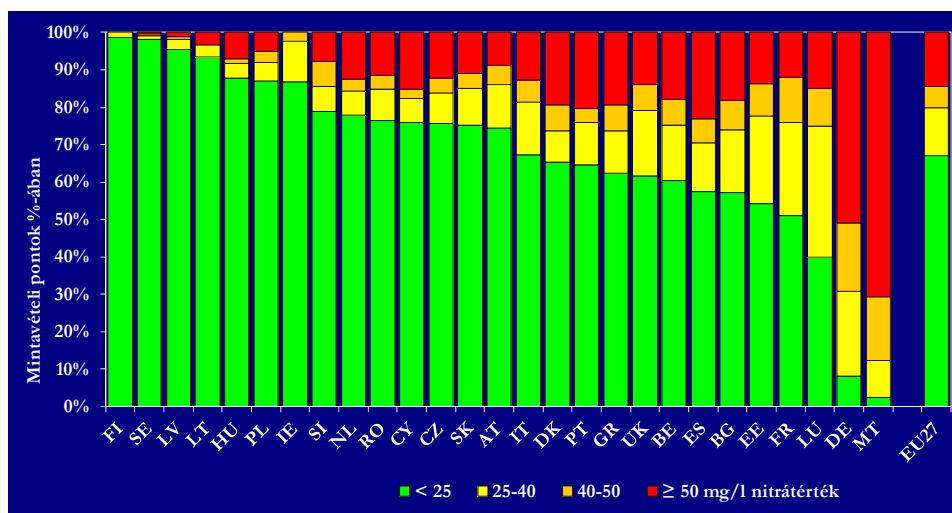
¹⁶ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 7. táblázatát és 4. ábráját.

¹⁷ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 8. táblázatát.

¹⁸ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 5. ábráját.

¹⁹ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum 6. ábráját, 9. táblázatát és 1. térképét.

²⁰ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 7. ábráját.

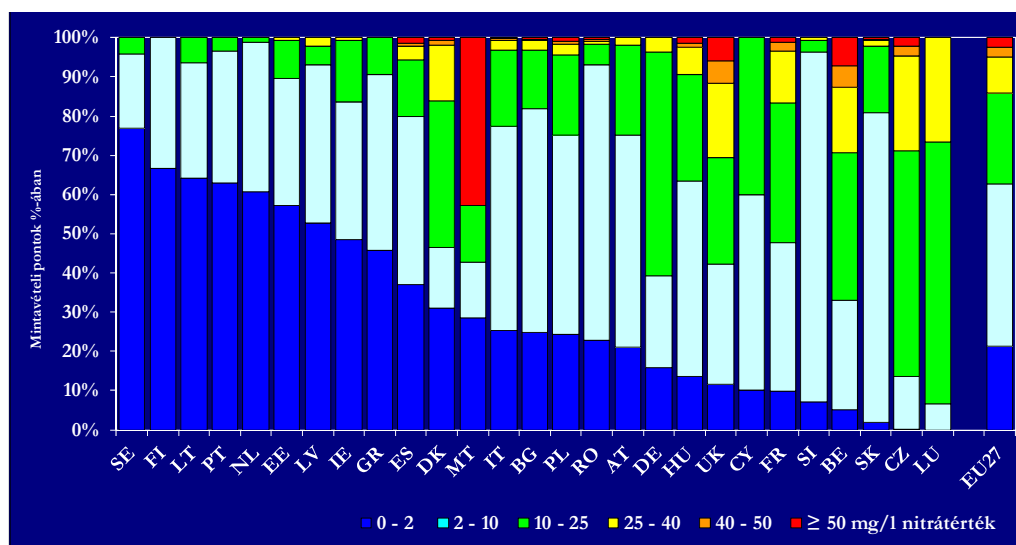
A. ábra A talajvíz-osztályok gyakorisági diagramja (éves átlagos nitrátkoncentrációk)^{21,22}. Az eredményeket az összes felszíni vizet megfigyelő állomás esetében különböző mélységekben mérték.

²¹ A tartósan alacsony nitrátkoncentrációjú felszíni vizet megfigyelő állomások esetében nem minden esetben végeztek mérést négyévenként. Ennek eredményeként az ábra a magas nitrátkoncentrációjú állomásoknak a valóságosnál valamivel magasabb arányát mutathatja.

²² A „Kísérő dokumentum a Bizottság jelentéséhez a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek a 2004–2007-es időszakra vonatkozó tagállami jelentések alapján a vizek mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezéssel szembeni védelméről szóló 91/676/EGK tanácsi irányelv végrehajtásáról” című Bizottsági szolgálati munkadokumentum A. ábrájának és 2. ábrájának összehasonlítását gátolhatják az ellenőrzésbe bevont állomások számában tapasztalható jelentős eltérések (pl. Ausztria esetében, mivel a 2008–2011 közötti időszakban minden ellenőrző állomás esetében jelentett adatot, míg a 2004–2011 időszak esetében összesített adatokat jelentett).

Felszíni édesvizek

Az EU-27 bejelentett ellenőrző állomásainak éves átlagai alapján a literenkénti nitrátérték 62,5 % esetében volt 10 mg alatt, míg 2,4 % esetében literenként 40 és 50 mg között volt, 2,4 % esetében pedig meghaladta a literenként 50 mg-ot²³. Itt is javulás tapasztalható az előző jelentési időszakhoz képest, amikor az állomások 3 %-a mért 50 mg-ot meghaladó literenkénti nitrátértéket, 2,9%-a pedig 40 és 50 mg közötti értéket. A téli átlagos értékek 2,9 % esetében haladták meg a 25 mg literenkénti értéket, és 2,4 % esetében voltak 50 % felett. A felszíni édesvizek éves átlagos nitrátkoncentrációja Finnországban és Svédországban volt a legalacsonyabb, ezeket követte Litvánia, Portugália és Hollandia, a legmagasabb pedig Máltán, az Egyesült Királyságban és Belgiumban volt, ahol az állomások jelentős része 40 mg feletti literenkénti nitrátértéket mért.

B. ábra A felszíni édesvizek osztályainak gyakorisági diagramja (éves átlagos nitrátkoncentrációk).

A vizek trofitásfokára vonatkozó értékelésben jelentős eltérések tapasztalhatók a tagállamok között, nemcsak a felhasznált paraméterek esetében, hanem a trofikus állapot fokozatainak meghatározására alkalmazott módszerekben is²⁴. Ezenfelül egyes tagállamok nem szolgáltatott adatot vagy hiányos adatokat jelentettek a folyók (Németország, Dánia, Franciaország, Ciprus, Málta, Románia és az Egyesült Királyság) és a tavak (Ciprus, a Cseh Köztársaság, Franciaország, Luxemburg, Málta és az Egyesült Királyság) eutrofizációjáról.

Az EU-27-ben bejelentett összes folyómegfigyelő állomás 16,3 %-a, illetve 6,3%-a a vizeket eutrófként, illetve hipertrófként, míg 35,4 %-a, illetve 20,6 %-a oligotrófként, illetve ultraoligotrófként jellemezte. Az ultraoligotróf állomások legmagasabb aránya folyók esetében Spanyolországban volt, ezt követte Bulgária és Szlovénia, míg a legmagasabb arányú hipertróf állomások Belgiumban és Hollandiában találhatók, ezeket követi a Cseh Köztársaság és Finnország. Magas eutrofizációs értékeket mértek még Litvániában és Luxemburgban is²⁵.

Az EU-27-ben bejelentett összes tömegfigyelő állomás 24,1%-a, illetve 12,7%-a mért eutróf, illetve hipertróf, míg 36,6%-a, illetve 2,4%-a oligotróf, illetve ultraoligotróf vízminőséget. Az ultraoligotróf állomások legmagasabb aránya tavak

²³

Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum 8. ábráját, 10. táblázatát és 4. térképét.

²⁴

Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum V. szakaszának tagállami összefoglaló adatait.

²⁵

Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 10. ábráját.

esetében Lettországból volt, ezt követte Spanyolország, míg az eutróf és hipertróf állomások a legmagasabb arányban Hollandiában találhatók, ezt követi Dánia, Szlovákia, Lengyelország, Bulgária és Belgium²⁶. A folyók trofitásfoka általában jobb, mint a tavaké²⁷.

Sós vizek

A sós vizek²⁸ nitrátkoncentrációja alacsonyabb az édesvizek koncentrációjánál²⁹, amely az éves átlagértékek alapján az állomások 1,4 %-a esetében haladja meg a 25 mg literenkénti nitrátértéket és az állomások 72,5 %-a esetében 2 mg alatt van. A téli átlagos és maximális értékek hasonló adatokat mutatnak.

A trofitásfokot EU-27-re kiterjedő széleskörű elemzése a sok hiányzó tagállami adat³⁰, valamint a módszerek nagymértékű eltérései következtében nem megvalósítható. Például nem jelentett adatot Ciprus, Románia, Németország, Dánia, Franciaország, Írország, Portugália és Svédország. Az Egyesült Királyság esetében csak Észak-Írország jelentett digitális adatokat. Belgium esetében csak Flandria szolgáltatott adatokat. A rendelkezésre álló információk alapján Belgium az összes sós vizét hipertrófnak, míg Bulgária, Lettország, Litvánia és Hollandia valamennyi állomásának értékeit eutrófnak jelentette.

A vízminőség alakulása

Felszín alatti vizek

Az EU-27 egészében és sok tagállamban a 2008–2011 közötti időszak vízminőség-ellenőrzéseinek eredménye a 2004–2007 közötti eredményekhez viszonyítva a legtöbb állomás esetében (42,7 % az EU-ban) változatlan tendenciát jelez, míg a csökkenő tendenciát jelző állomások aránya majdnem megegyezik a növekvő tendenciát jelző állomások arányával (30,7 %, illetve 26,6 %), ami az előző jelentési időszakéhoz hasonló helyzetre utal³¹. A csökkenő tendenciát jelző állomások legnagyobb arányát Írországból figyelték meg, Lettország esetében mérték a legállandóbb értéket, a legjelentősebb növekvő tendenciát pedig Észtországban jelezték.

Felszíni édesvizek

Az EU-27-ben az éves átlagos nitrátkoncentráció tekintetében az összes édesvíz-ellenőrző állomás 42,1 %-a esetében csökkenő tendenciát figyeltek meg, ezek 12,1 %-a erősen csökkenő tendenciát mutatott³². Az ellenőrző állomások 38,7 %-a állandó koncentrációt és az állomások 19,1 %-a növekvő tendenciát mutatott³³. A felszíni édesvizek minősége az EU-27-ben a jelenlegi jelentési időszakban javulást mutatott. A literenként 25, illetve 50 mg feletti értéket mérő állomásoknak a 2004–2007 közötti időszakhoz viszonyított aránya csökkent. A felszíni vizek trofitásfokát jelző tendencia nem áll rendelkezésre, mivel a legtöbb víz esetében hiányzik az erre vonatkozó adat.

²⁶ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 11. ábráját.

²⁷ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 12. ábráját és 7. térképét.

²⁸ „Sós vizek” alatt az átmeneti vizek, a parti és a tengervizek értendők.

²⁹ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 9. ábráját.

³⁰ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 13. a-d. ábráit.

³¹ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 14. ábráját és 3. térképét.

³² Az erősen csökkenő tendencia meghatározása: a nitrátkoncentrációban mutatkozó –5 mg literenkénti nitrátkoncentrációnál nagyobb különbség.

³³ Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum I. szakaszának 15. ábráját és 6. térképét.

4. A NITRÁTÉRZÉKENY ÖVEZETEK KIJELÖLÉSE

A tagállamoknak területükön minden olyan földterületet nitrátérzékeny övezetként kell kijelölniük, ahonnan a szennyeződés intézkedés hiányában szennyezett vagy szennyezésnek kitett vizekbe szivárog. A tagállamoknak az ellenőrzési eredmények alapján legalább négyévenként felül kell vizsgálniuk, és szükség esetén módosítaniuk kell a kijelölt nitrátérzékeny övezeteket. A tagállamok a konkrét övezetek kijelölése helyett egy, a területük egészére vonatkozó cselekvési program alkalmazását is választhatják. Ausztria, Dánia, Finnország, Németország, Írország, Litvánia, Luxemburg, Málta, Hollandia, Szlovénia, a Flamand Régió és Észak-Írország követte ezt a vizek összességének hatékonyabb védelmet biztosító megközelítést, és nem csak az irányelv I. mellékleteinek feltételeit teljesítő szempontokat követte.

Beleértve azon tagállamok területét, amelyek teljes területre vonatkozó megközelítést alkalmaznak, az EU-n belül a cselekvési programok által érintett terület teljes nagysága 2012-ben megközelítőleg 1 952 086,5 km² volt, ami az EU teljes földterülete 46,7 %-ának felel meg.

A 2008-as évvel összevetve az Unió területén érzékeny övezetként kijelölt terület nagysága nőtt, különösen Románia, Belgium-Vallónia, Spanyolország, Svédország és az Egyesült Királyság esetében³⁴.

5. CSELEKVÉSI PROGRAMOK

A tagállamoknak egy vagy több cselekvési programot kell kidolgozniuk, amelyeket a kijelölt nitrátérzékeny övezetekben vagy a teljes területükön alkalmaznak. A cselekvési programoknak tartalmazniuk kell legalább az irányelv II. és III. mellékletében szereplő intézkedéseket, többek között elő kell írniuk azon időszakokat, amikor tilos a szerves és műtrágya használata, a szerves trágya-tároló tartályok minimum kapacitását, a termőföldek trágyahasználatának korlátozását, és a vizek közelében és lejtőkön érvényes korlátozásokat.

Az alábbi 23 tagállam elfogadta a 2008–2011 közötti évekre vonatkozó új vagy módosított cselekvési programot: Ausztria, Belgium, Bulgária, Ciprus, a Cseh Köztársaság, Észtország, Franciaország, Magyarország, Írország, Litvánia, Luxemburg, Lettország, Málta, Hollandia, Lengyelország, Portugália, Románia, Svédország, Szlovákia, az Egyesült Királyság, valamint Olaszország és Spanyolország számos régiója. A módosított cselekvési programokban a hígtrágya és a műtrágya földeken való alkalmazásának időszakai és ennek megfelelően az állati trágya tárolási kapacitásai számos esetben szűkültek. Ugyanez érvényes a trágya és műtrágya kedvezőtlen éghajlati feltételek mellett, lejtős területeken és a felszíni vizek közelében történő alkalmazására.

A vizek nitrátszennyezésének megelőzését és csökkentését célzó cselekvési programok hatékonysága tekintetében a tagállamok nagyon rendkívül kevés információt jelentettek, ami aggodalomra ad okot. A cselekvési programok vízminőségre tett hatásait a tagállamoknak kell értékelniük – az ütemterv tekintetében is – annak érdekében, hogy megalapozott döntést hozhassanak, amely mind a nitrátokról szóló irányelv, mind pedig a vizek védelmével foglalkozó egyéb jogszabályok céljainak elérését szolgálja. Általánosságban megjegyezhető, hogy a cselekvési programok végrehajtása néhány tagállamban a vízminőség javulását eredményezte. A közelmúltban módosított cselekvési programmal rendelkező

³⁴

Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum II. szakaszának 11. táblázatát és 8. térképét.

tagállamokban az új intézkedések teljes körű hatása a jövőben egyre inkább láthatóvá válik. A többi tagállamban a javulást különböző okok gátolhatják, nemcsak azért mert egyes cselekvési programok intézkedései nem megfelelőek, hanem a cselekvési programok kis vagy széttagolt területeken való alkalmazása miatt is (pl. Lengyelországban, Franciaországban és Olaszországban), vagy pedig az általános szabályoktól való eltérést eredményező számos kivétel alkalmazása következtében (pl. a tilalmi időszakok tekintetében alkalmazott kivételek Hollandiában, Németországban és Luxemburgban).

A műtrágya alkalmazásának általános korlátozása továbbra is az egész EU területén az egyik legnagyobb kihívást jelentő intézkedés marad. Egyes tagállamok úgy döntöttek, az összes növényre vonatkozóan meghatározzák a nitrogén összmenyiségére vonatkozó korlátot (Hollandia, Írország, Észak-Írország és Flandria foszfor-határértékeket is bevezetett), így a gazdálkodók egyszerű és egyértelmű módon tájékoztatást kaphatnak kötelezettségeikről, és az ellenőrzés is könnyebben megvalósítható. Mások összetettebb rendszerek alkalmazását választották, amelyek kevésbé egyértelműek és ezért valószínűleg kevésbé hatékonyak a vizek védelme tekintetében.

Az állati eredetű szerves trágya tárolási kapacitása egy másik olyan fontos elem, amely további figyelmet igényel. Ez jelentős pénzügyi terhet jelent a gazdálkodók számára, noha ezt a terhet ellensúlyozza az ásványi műtrágyák használatának csökkenése (ami csökkenti az üvegházhatású gázok kibocsátását is), a trágyák nagyobb nitrogén-hatékonyságának és a gazdálkodók javuló munkakörülményeinek köszönhetően. Ezen a területen fokozott intézkedésekre van szükség, beleértve a gazdaságok jelenleg rendelkezésre álló tárolási kapacitásairól való információk összegyűjtését is.

A cselekvési programok ellenőrzése a tagállamok felelőssége, de a közös agrárpolitika támogatásaival való kölcsönös megfelelés alkalmazása is hozzájárul ahhoz, hogy a gazdálkodók betartsák azok előírásait. A figyelemre méltó ellenőrzési megközelítések közül megemlíthető Hollandia és Flandria, amelyek a trágya mozgására vonatkozó szigorú, GPS alapú nyomon követési rendszereken alapuló ellenőrzést vezettek be.

6. ELTÉRÉSEK A 170 KG N/HA/ÉV KORLÁTOZÁSTÓL

A nitrátokról szóló irányelv az állati eredetű szerves trágyából származó, évi 170 kg N/ha maximális mennyiség tekintetében eltérést tesz lehetővé, amennyiben az irányelv III. mellékletében meghatározott objektív kritériumok teljesülnek és az eltérés mennyiségei nem sértik az irányelv céljainak elérését.

Az eltérés odaitélése a Bizottságot az irányelv végrehajtásában segítő nitrát-bizottság véleményét követően kibocsátott bizottsági határozat útján lehetséges. A 2012. év végén hét tagállamban voltak érvényben eltérések vagy a teljes terület viszonylatában (Dánia, Hollandia, Németország, az Egyesült Királyság és Írország), vagy pedig egyes régiókban (Belgiumban Flandria; Olaszországban Lombardia, Piemont, Veneto és Emilia Romagna)³⁵. Eltérések alkalmazása esetén a gazdálkodóktól magasabb szintű irányítást várnak el, mint a tápanyagtervezésre vonatkozó kiegészítő kötelezettségeket és a területgazdálkodásra vonatkozó kiegészítő korlátokat előíró cselekvési tervek esetében. A Bizottság továbbra is a

³⁵

Lásd a bizottsági szolgálati munkadokumentum III. szakaszának 12. táblázatát.

vízminőség tendenciáinak fényében hozza meg a megfelelő intézkedéseket a fenti programok minőségének biztosítása érdekében, különösen új eltérés engedélyezésével vagy egy jelenlegi meghosszabbításával kapcsolatban.

7. VÍZMINŐSÉG-ELŐREJELZÉS

A tagállamok által, a víz minősége terén tapasztalható előrelépések értékelésére alkalmazott módszerek többnyire a trendek elemzésén és/vagy számítógépes szimulációkon alapulnak, amit gyakran a mezőgazdasági gyakorlatok alakulásának elemzése egészít ki. Ezt az adatot nem minden tagállam jelentette be.

A rendelkezésre álló elemzések eredményei azt mutatják, hogy a legtöbb tagállam a talajvíz és a felszíni vizek nitrátkoncentrációjának további csökkenését vetíti elő a mezőgazdasági gyakorlatokban az irányelv rendelkezéseinek alkalmazása, a vidékfejlesztési programok különféle agrár-környezetvédelmi intézkedései és a kölcsönös megfelelés alkalmazása hatására bekövetkező változások nyomán. Ezeket az előrejelzéseket azonban jelentős bizonytalanságok gátolják a klíma és a talajadottságok jelentős eltérései és ezeknek a vízminőségre – különösen a talajvízre – gyakorolt hatása miatt.

8. KÖTELEZETTSÉGSZEGÉSI ELJÁRÁSOK

2013 júniusa óta tíz kötelezettségszegési eljárás indult nyolc tagállam ellen (Franciaország: a nitrátérzékeny területek kijelölése; Franciaország: cselekvési program; Luxemburg: cselekvési program; Görögország: nitrátérzékeny területek kijelölése; Görögország: cselekvési program; Lengyelország: nitrátérzékeny területek kijelölése és cselekvési program; Szlovákia: ellenőrzés, nitrátérzékeny területek kijelölése és cselekvési program; Bulgária: cselekvési program; Olaszország: cselekvési program és Lettország: cselekvési program) Ezenfelül hét kísérleti esetre³⁶ vonatkozó kérést intéztek hét tagállamhoz (Belgium-Vallónia: nitrátérzékeny területek kijelölése, cselekvési program és ellenőrzések; Bulgária: ellenőrzés és nitrátérzékeny területek kijelölése; Svédország: nitrátérzékeny területek kijelölése; Málta: cselekvési program; Ciprus: cselekvési program; Cseh Köztársaság: cselekvési program; Észtország: cselekvési program), azzal a céllal, hogy tisztázzák a nitrátokról szóló irányelv rendelkezéseinek saját jogalkotásukban történő alkalmazásával kapcsolatos kérdéseket.

A nitrátérzékeny területek kijelölésének ügyei gyakran kapcsolódnak az eutróf vizek nem megfelelő azonosításához és/vagy azon területek kijelöléséhez, amelyek az ilyen vizekbe szivárogtatnak. Ez különösen a tengervizek esetében érvényes.

A cselekvési programokhoz kapcsolódó esetek gyakran a műtrágya és szerves trágya alkalmazásának nem elegendő hosszúságú tilalmi időszakát, a trágya tárolási kapacitására vonatkozó elégtelen feltételeket és/vagy az általános trágyahasználat korlátozására vonatkozó nem egyértelmű szabályokat, továbbá a meredek lejtőkön, a fagyott vagy hófedte talajon, illetve a vízfolyások közelében történő trágyázásra vonatkozó szabályok által történő vízszennyezés-megelőzésre vonatkozó nem kielégítő szabályokat érintik.

³⁶

Az EU kísérleti program egy 2008-ban a Bizottság *A közösségi jog alkalmazása* [COM(2007) 502 végleges] közleményét követően kidolgozott rendszer, amelynek célja a Bizottság szolgálatai és a tagállamok hatóságai közötti együttműködés munkamódszereinek javítása.

9. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS A JÖVŐ KIHÍVÁSAI

A mezőgazdaságból származó terhelés a 2008–2009 közötti időszakban a 2004–2007 közötti időszakhoz viszonyítva a szarvasmarhák, a sertések és a juhok tekintetében – ha nem is egységesen – csökkent, a szárnyasok esetében változatlan maradt. Ugyanakkor a műtrágyák használata csökkent, követve a hosszú távú tendenciát.

A víz minőségének ellenőrzése javult, a talajvizet és a felszíni vizet ellenőrző állomások száma nőtt. Az összes bejelentett talajvíz-ellenőrző állomás közül a mért értékek 14,4 %-ban lépték túl az 50 mg-ot és 5,9 %-ban mértek 40 és 50 mg közötti literenkénti nitrát értéket, ami az előző jelentési időszakhoz viszonyítva enyhe javulást jelez, de ezzel egyidejűleg azt mutatja, hogy a szennyezés csökkentése és megelőzése érdekében további intézkedések szükségesek. Ez a helyzet EU-szerte eltérő, de egyes tagállamokban már megmutatkoznak a cselekvési programok következtében elért kedvező eredmények.

A felszíni édesvizek minősége a nitrátkoncentráció viszonylatában javulást mutat. A 25, illetve 50 mg-nál magasabb értéket mérő állomásoknak az előző időszakhoz viszonyított aránya csökkent. Nem lehet azonban következtetéseket levonni a trofításfok alakulására vonatkozóan, aminek két fő oka van: i.) a tagállamok eltérő értékelési módszereket alkalmaznak és ii.) hiányoznak – különösen a sós víztestekre vonatkozó – adatok. Az átmeneti vizek, a parti és a tengervizek azonban Európa több részén eutrofikusak maradtak (Balti-tenger és partvonala, Fekete-tenger, az Északi-tenger és a mediterrán partvidék egyes részei). Noha itt egyéb terhelés is szerepet játszik (pl. ember által okozott terhelés a turisztikai partvonalak területén), további intézkedések szükségesek a nitrátérzékeny területek kijelölésének kiterjesztése és a cselekvési programok megerősítése terén.

A cselekvési programok minősége általánosságban javult a szigorúbb intézkedések, a jobb trágyázási módszerek és a fokozott végrehajthatóság miatt. Az irányelvben meghatározott kötelezettségek tudatosítása terén is javulás történt. Számos kérdés azonban nyitva marad, elsősorban a műtrágyák földeken való használatának korlátozásához kapcsolódó és a szerves trágya tárolására szolgáló tárolóedények kapacitására és létesítésére vonatkozó intézkedésekkel kapcsolatban. Egyéb elemek, mint például az energianövények terén és a biogáz-iparban (különösen Németországban) történt legújabb fejlesztések olyan új kihívásokat jelentenek, amelyeket a cselekvési programok révén megfelelően szabályozni kell. Hasonlóképpen, mivel egyes tagállamokban nőnek a tejhozamok, a tejhasznú tehenek trágyatermelési együttműködését korrigálni kell. Másrészt a nem kérődző állatok bizonyos takarmányozási rendszerei javultak az étrend fehérje- és foszfáttartalma tekintetében, ami tovább csökkenti a táplálék terhelését.

A kerti növényektől származó terhelést a cselekvési programokban nem szabályozzák megfelelő mértékben, de e területen folyamatban van a tagállamokkal és a tudományos közösségekkel való együttműködés a probléma jobb megértése és a gyakorlat javítása érdekében. Tekintettel arra, hogy a kerti növények egyes területeken jelentősen veszélyeztetik a vizeket, a művelés intenzitása és a növények jellemzői figyelembe vételével speciális intézkedéseket kell tenni.

További aggodalomra ad okot az, hogy a gazdaságokban tapasztalható általánosan javuló művelési gyakorlatok és vízminőség ellenére maradnak érzékeny területek, amelyek esetében még nem történt javulás és amelyeknek a jövőben nagyobb figyelmet kell szentelni, különösen a cselekvési programok intézkedései tekintetében. Míg ezen érzékeny területek közül néhány az intenzív állatállományhoz

vagy kertészeti termeléshez kapcsolódik, más területek a talajjal és a geológiai képződményekkel állnak összefüggésben (pl. homokos és lösztalajok, valamint karsztos jellegű és más porózus kőzetek). A tagállamoknak ezeket a feladatokat nem utolsósorban az irányelv 5. cikke (5) bekezdésében előírt követelmények és rendelkezések útján kell végrehajtaniuk. E cikknek megfelelően a Bizottság a jövőben különösen ügyelni fog arra, hogy a tagállamoknak a vízminőség tendenciáinak figyelembe vételével milyen további intézkedéseket vagy megerősített cselekvéseket kell hozniuk.

A vízügyi keretirányelv³⁷ végrehajtásának legfrissebb értékelése, valamint a nemzetközi egyezmények keretében végzett tanulmányok azt mutatják, hogy a diffúz szennyezőforrások jelentik az Unió vizeinek jó állapotát megvalósító intézkedések előtt álló legjelentősebb akadályt. Ebből kiindulva a legutóbbi *európai vízkészletek megőrzésére irányuló tervben*³⁸ a nitrátokról szóló irányelvet a vízügyi keretirányelv végrehajtásának egyik kulcsfontosságú intézkedéseként azonosítják.

A nitrátokról szóló irányelv kimutathatóan hozzájárul az ammónia és a dinitrogén-oxid kibocsátásának csökkentéséhez is, mivel átfogó hatást gyakorol a trágyával való gazdálkodás javítására és a növények szükségleteinek megfelelően korlátozott optimális műtrágyahasználatra. A nitrátérzékeny területek kibővítése és/vagy a kijelölt nitrátérzékeny területeken kívüli területekre ugyanezen szabályok alkalmazása tovább csökkenti a levegőbe történő kibocsátásokat.

A nitrátokról szóló irányelv végrehajtásának folytatása szintén hozzájárul az erőforrások hatékonyságához mind a szerves trágya, mind pedig a műtrágya tekintetében, összhangban a fenntartható foszforhasználatról szóló konzultációs célú közleménnyel [COM(2013) 517].

³⁷ A vízpolitika terén a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról szóló 2000/60/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL L 327., 2000.12.22., 1. o.).

³⁸ COM(2012) 673 végleges.